

LIETUVIŲ ATGIMIMO ISTORIJOS STUDIJOS

14

*Vytautas Jogėla.
Vilniaus Romos katalikų
dvasinė akademija
1833 – 1842 metais:
organizacija ir veikla*

1997

LIETUVIŲ
ATGIMIMO ISTORIJOS
STUDIJOS

Skiriu Mamai

LIETUVIŲ ATGIMIMO ISTORIJOS STUDIJOS

14

*Vytautas Jogėla.
Vilniaus Romos katalikų
dvasinė akademija
1833–1842 metais:
organizacija ir veikla*

VILNIUS

Eugrimas

1997

UDK 947.45

Li-191

REDAKCINĖ KOLEGIJA:

Antanas Kulakauskas
Česlovas Laurinavičius
Raimundas Lopata
Egidijus Motieka (vyriausiasis redaktorius)
Vladas Sirutavičius
Darius Staliūnas
Giedrius Subačius
Antanas Tyla

*Autorius dėkoja Lietuvos Respublikos
švietimo ir mokslo ministerijai,
Lietuvių katalikų mokslo akademijai,
Lietuvos istorijos institutui,
prelato Juozo Prunskio fondui,
prisidėjusiems prie knygos išleidimo*

© Vytautas Jogėla, 1997

© Lietuvos istorijos institutas, 1997

© Lietuvių Atgimimo istorijos studijos, 1997

ISSN 1392-0391

ISBN 9986-752-23-X

TURINYS

PRATARMĖ	8
ĮVADAS	10
Istoriografija	11
Šaltiniai	13
Atsiminimai	14
Archyvai	15
RUSIJOS VALDŽIA IR KATALIKAI XVIII AMŽIAUS PABAIGOJE -- XIX AMŽIAUS PRADŽIOJE	17
Rusijos aristokratija ir katalikybė	17
Valdžios siekiai	19
Katalikų Bažnyčios valdymas	21
Katalikų apibūdinimas	24
AKADEMIJOS ĮSTEIGIMAS	26
Universiteto uždarymas	26
Akademijos pradžia	33
Dėstytojų parinkimas ir mokslo disciplinos	43
Mokslo vardų ir laipsnių suteikimas	53
Patalpos	54
Pirmieji mokslo metai	57
AKADEMIJOS PERSONALO KAITA	61
Rektoriai	62
Profesoriai	66
Adjunktai	69
Kalbų dėstytojai	74
Inspektoriai ir jų padėjėjai	76
Dvasios tėvai, arba kapelionai	78

AKADEMIJOS ALUMNAI IR JŲ STUDIJOS	80
Įstojimas	81
Akademijos klierikų gyvenimo sąlygos	84
Studijos	91
Klierikų kilmė	93
Tautinis klausimas	96
MOKYMAS IR MOKSLAS	100
Mokymas ir jo programos	100
Šventojo Rašto katedra	102
Dogminė, moralinė ir pastoralinė teologija	105
Bažnyčios istorija ir kanonų teisė	106
Homiletika	109
Logika ir moralės filosofija	110
Lenkų literatūros istorija	111
Visuotinė ir Rusijos istorija	112
Rusų literatūra ir kalba	115
Lotynų literatūra ir graikų kalba	116
Hebrajų kalba	117
Prancūzų kalba	117
Vokiečių kalba	118
MOKSLINIAI DARBAI	119
Dėstytojų moksliniai darbai	121
Vadovėlių rengimas	123
Pamokslų rinkinių rengimas	124
Straipsniai	125
Mokslo laipsnių suteikimas	126
Daktaro laipsnio suteikimas	129
AKADEMIJOS REFORMOS	134
Akademija ir seminarijų reformos	134
Akademijos iškėlimas į Peterburgą	140
Sudie, Tėvyne	144

IŠVADOS	148
PRIEDAI	150
Akademijos klierikų sąrašas	150
Akademijos personalo sąrašas	176
ŠALTINIAI IR LITERATŪRA	180
Naudoti archyvų ir bibliotekų rankraščių fondai	180
Skelbti šaltiniai	182
Literatūros sąrašas	183
TRUMPINIAI	190
SUMMARY	191
STRESZCZENIE	205
ASMENVARDŽIŲ RODYKLĖ	219
VIETOVARDŽIŲ RODYKLĖ	230

nepadėjo – Vilniaus universiteto išsaugoti nepavyko. Taigi Nikolajus I sudavė stiprų smūgį svarbiausiam LDK mokslo ir kultūros židiniui. Pasauliečiai inteligentai beveik visą šimtmetį bus priversti kreipti savo proto energiją į Rusijos imperijos mokslo centrus, paskui, baigę mokslus, jie nebegalės grįžti darbuotis savo krašte. Prasidėjo galinga intelekto naikinimo ir jo suliejimo su Rusija banga. Patyrus sukilimo pralaimėjimo kartelį, šis smūgis atrodė dar baisesnis.

Akademijos pradžia. Katalikų Bažnyčią Rusijos valdžia laikė didžiausiu rusinimo politikos stabdžiu. Nuo santykių su Bažnyčios hierarchais turėjo priklausyti valdžios politikos poveikis žmonėms. Be to, Katalikų Bažnyčia buvo likusi vienintele LDK visuomenės struktūra, kuri palaikė ryšį su Europa. Romos popiežius ir katalikiškoji Europos visuomenė sulaukė imperijos viršūnes nuo drastiškų sprendimų. Tikėjimas XIX a. buvo vienas svarbiausių žmogaus savimonės ir egzistencinės būties elementų, todėl daug Rusijos politikų ieškojo būdų pajungti Katalikų Bažnyčią ir patraukti ją į savo pusę. Dėl to nuolat kildavo konfliktų su popiežiumi. Rusijos valdžios noras pertvarkyti Katalikų Bažnyčios pavaldumą, padaryti ją panašų į pravoslavų iš dalies buvo įgyvendintas. Priversti Katalikų Bažnyčią tarnauti imperijai trukdė Roma ir pačių kunigų priešiškas. Dauguma aukštųjų dvasininkų suprato, kad jei paklus imperatoriaus valiai, vėliau patys taps aukomis. Taigi didysis “trikampis”, kurio privalėjo laikytis Katalikų Bažnyčia ir jos hierarchai, Rusijoje egzistavo iki pat 1917 m.

Situacija po sukilimo valdžiai buvo patogi reformoms vykdyti ir, kaip ji manė, šiam neramiam ir priešiškam kraštui iš esmės pertvarkyti. Į šį darbą Nikolajus I su malonumu įtraukė patikimiausius savo žmones. Rusija, likusi beveik be aukštųjų katalikų mokyklų, bijojo, kad gali atsirasti žmonių, baigusiu mokslus užsienyje. 1820 m. buvo uždaryta Polocko jėzuitų akademija, o tebeveikianti Vilniaus vyriausioji dvasinė seminarija uždarius universitetą nepatiko nei valdžiai, nei vyskupams. Ši seminarija pagal įstatus buvo pavaldi ne vyskupui, bet universitetui, dauguma Teologijos skyriaus studentų buvo jos auklėtiniai. Čia mokėsi klierikai iš visų Rusijos vyskupijų. Tik Vilniaus vyskupija galėjo savo nuožiūra siųsti mokyti tiek klierikų, kiek jai reikėjo, o visoms kitoms vietų skaičius buvo nustatytas. Seminarija kaltinta, kad joje vyrauja jozefinizmo dvasia, o ir pati tvarka esanti panaši į Austrijos seminarijų.

Gana greit, 1832 m. vasario 2 d., Nikolajus I vidaus reikalų ministru paskyrė Švietimo ministerijos Vyriausiosios kitatikių dvasinių reikalų valdybos valdytoją D. Bludovą. Tą pačią dieną jis perdavė Vidaus reikalų ministerijai Kitatikių reikalų valdybą atskiro departamento teisėmis²⁰.

Rūpintis Katalikų Bažnyčios reikalais pavedama protingam ir jaunam vyrui D. Bludovui, vėliau tapusiam Rusijos imperatoriškosios mokslų akademijos prezidentu. Likimas ir istorija tarsi pasityčiojo iš visos D. Bludovų giminės vyriškosios linijos: jo protėviai kovėsi Gedimino pulkuose, o jis uoliai tarnavo Rusijai. Naujasis ministras išsiuntė Kolegijai raštą, kuriame pareiškė, kad “tikisi gerų tarpusavio santykių”²¹. Jau prieš tapdamas ministru D. Bludovas buvo įpareigotas kurti dvasinę mokyklą. Gerai nusimanydamas apie Bažnyčios padėtį ir pažindamas aukštąją dvasininkiją, D. Bludovas suvokė, kad jam reikia gero pagalbininko. Ilgai ieškoti neteko. Peterburge sklido kalbos apie ištremto Vilniaus vyskupo A. Klungevičiaus protingumą ir sumanumą. Vilniaus vyskupijos valdytoją 1831 m. liepos mėn. į Jaroslavlį buvo ištremęs generalgubernatorius Matvejus Chrapovickis. Nurodomos įvairios ištremimo priežastys: asmeniniai susikirtimai su generalgubernatorium²², žudynių Ašmenoje smerkimas²³, atsisakymas paskelbti atsisaukimą Vilniaus sukilėliams²⁴. Tikriausiai ši tremtis – tai sumanios žandarų akcijos, kuria buvo siekiama priversti vyskupą paklusti Rusijos valdžiai, pradžia. Vilniaus III apygardos žandarų korpuso viršininkas generolas majoras A. Lesovskis 1831 m. sausio 13 d. žandarų šefui A. Benkendorfui pranešė: “Katalikų dvasininkams reikia ypatingos priežiūros, sužinoti jų paslapčių beveik neįmanoma, todėl sekimas nepasiteisina, vietinis vyskupas Andrius Klungevičius turi daug įtakos visai dvasininkijai, išskyrus vienuolius [...], nors negalima laikyti vyskupo Andriaus Klungevičiaus visiškai ištikimu vyriausybei, aš manau, būtų naudinga paglostyti jo savimeilę [...], kartu priskirti jam griežtą atsakomybę už bet kokius dvasininkų ir vienuolių neramumus”²⁵. A. Benkendorfas leido pradėti

²⁰ Caro 1832 m. vasario 2 d. įsakas, RVIA, f. 822, ap. 1, b. 5102, l. 1.

²¹ Ibidem.

²² A. Janulaitis, *Praeitis ir jos tyrimo rūpesčiai*, Vilnius, 1989, p. 297.

²³ V. Biržiška, *Aleksandrynas*, t. 2, Chicago, 1963, p. 297.

²⁴ Vidaus reikalų ministro 1832 m. ataskaita, RVIA, f. 821, ap. 11, b. 6, l. 18.

²⁵ A. Lesovskio 1831 m. sausio 13 d. pranešimas A. Benkendorfui, RVA, f. 109, III skyrius, 1 eksp., 1831, b. 72, l. 3, 8.

ANDRIUS BENEDICTUS KLUNGEVICHUS.

Episcopus Viliensis.

Canonus in Viliensibus et Sanctae Annae Choro: Episcopus

Novo

Castellani et Suetabii Conventuum Praeterea in Vagelantoniensi

in Episcopo

Episcopatum habuit

*Episcopatum Viliensium successit Andrius qui successit in Episcopatum Viliensium Rite Castellani Suetabi Anno 1800
in perpetuum quibusdam Annis successit in Episcopatum Viliensium Rite Castellani Suetabi Anno 1800*

*Vyskupas Andrius Klungevičius
(1767-1841)*

sekti vyskupą, o viršininkas A. Lesovskis siekė kompensuoti nuoskaudas, kurias jis patyrė iš senatoriaus N. Novosilcevo, Ginco ir visos jų grupuotės²⁶. Iš tremties vyskupas siuntinėjo prašymus įvairiems ministrams ir įrodinėjo savo nekaltumą. Žygių, kad vyskupas A. Klungevičius būtų gražintas iš Jaroslavlio, ėmėsi naujasis Vilniaus generalgubernatorius kunigaikštis Nikolajus Dolgorukovas, atvykęs į Vilnių 1831 m. rugsėjo mėn. Matyt, kažkieno skatinamas jis rašė raštus carui ir vidaus reikalų ministru. Ministras ryžosi padėti, išsikvietė Vilniaus vyskupą į Peterburgą, susitiko su juo ir ilgai kalbėjosi. 1832 m. sausio 20 d. jis rašė Nikolajui I: “Klungevičius nori grįžti iš tremties 7 mėnesius išbuvęs Jaroslavyje. Aš nepastebėjau jokių ypatingų jo savybių, kurios anksčiau buvo priskiriamos jam iš nuogirdų, tikintkitų pagyrimais. Jis, man atrodo, nėra didelio proto, jam stinga žinių, netgi gudrumo, jo veikla remiasi ne tiek politiniu, kiek religiniu fanatizmu. Beje, šis Lietuvos ir kitų mūsų Vakarų gubernijų žmonių jausmas kilęs iš siekimo atkurti Lenkiją kaip nepriklausomą Romos katalikų valstybę [...]”²⁷. Į tai caras nieko neatsakė. Po savaitės D. Bludovas Nikolajų I patikino, kad perkėlus metropolitą iš Mogiliovo į Vilnių savaime sumažės A. Klungevičiaus įtaka kunigams ir vyskupijai. Derybos šiuo reikalu su Roma vyko nuo 1815 m. Pastaruoju metu Rusijos pasiuntiniui Romoje Grigorijui Gagarinui buvo pavesta toliau tartis su popiežiumi. Rusija tikėjosi sėkmingos derybų baigties, tačiau po popiežiaus mirties Romos kurijos pozicija iš esmės pasikeitė.

Tais neramiais laikais toks vyskupo A. Klungevičiaus apibūdinimas buvo pati geriausia rekomendacija carui²⁸. Pagaliau imperatorius sutiko, kad A. Klungevičius grįžtų iš tremties. Vilniaus vyskupas iki pat vasaros liko Peterburge, bendravo su Kolegijos nariais, jiems patarinėjo, kaip parengti Akademijos statutą, numatė strateginius veiksmus, kuriuos vėliau pats bandys įgyvendinti, ir, pasak amžininkų, išmoko rusų kalbą. Vakaraus dažnai susitikdavo su D. Bludovu. Vyskupas manė įgyvendinsias kunigų moralės reformą. 1832 m. liepos 9 d. jis grįžo į Vilnių. Dėl jo grįžimo “kunigai nerodė ypatingo džiaugsmo, daugelis jų slapta norėjo, kad vyskupas visai negrįžtų, nes vyskupas Klungevičius kunigams buvo griežtas ir reiklus”²⁹.

²⁶ Ibidem. l. 9.

²⁷ Vidaus reikalų ministro 1832 m. sausio 20 d. raštas carui, RVIA, f. 821, ap. 11, b. 6, l. 18.

²⁸ A. Krasiński, *Wspomnienia*, s. 74.

²⁹ Vilniaus IV korpuso žandarų viršininko 1832 m. liepos 11 d. pranešimas žandarų šefui A. Benkendorfiui, RVA, f. 109, III skyrius, I cksp., 1831, b. 72, l. 14.

K. Liveniui 1832 m. sausio 31 d. perdavus Kitatikių reikalų valdybą Vidaus reikalų ministerijai, D. Bludovas ėmėsi skubiai rengti būsimosios Akademijos statutą. Kuo greičiau atidaryti šią mokyklą reikalavo ir imperatorius. Vidaus reikalų ministras, pristatęs trumpą Teologijos fakultete dėstomų dalykų sąrašą ir projektą, kreipėsi į Kolegiją su prašymu pateikti pastabas ir pasiūlymus dėl Akademijos³⁰.

Atskiro Teologijos fakulteto imperatoriškajame Vilniaus universitete nebuvo, nors ir caras, ir kiti valdininkai šį terminą vartojo. Moraliųjų ir politinių mokslų fakultete veikė Teologijos skyrius, kuriame buvo dėstomi trys pagrindiniai kursai: Šventojo Rašto, dogminės ir moralinės teologijos. Be šių kursų, studentai klausė Bažnyčios istorijos, pastoralinės teologijos, kanonų teisės, praktinės ir teorinės homiletikos, logikos, graikų, lenkų ir lotynų literatūros kursus, mokėsi lotynų, graikų, hebrajų, vokiečių, prancūzų ir rusų kalbų. Klierikai privalėjo lankyti gamtos mokslų (gamtos istorijos, fizikos, botanikos, agronomijos ir higienos) paskaitas, bet nelabai noriai mokydavosi šalutinių, ypač gamtos, mokslų. Jie net laiškuose skųsdavosi tokia disciplinų gausybe. Mokytis reikėdavo 45 metus.

Du mėnesius Kolegija svarstė kuriamos mokyklos apmatų. 1828 m. mirus vyskupui Joakimui Grabovskiui (Grabowski), Mogiliovo arkivyskupijos administratoriumi buvo paskirtas Jonas Ščytas – susipažinęs su Europos gyvenimu, baigęs mokslus popiežiaus akademijoje, filosofijos ir teologijos daktaras, ištikimas popiežiui kapitulės prelatas. Trumpai buvęs asesoriumi Kolegijoje, jis pažinojo daugelį aukštųjų valdžios žmonių, kurių dėka ir tapo administratoriumi³¹. Žemaičių vyskupijai Kolegijoje atstovavo kanauninkas J. K. Gintila. Kokia buvo jo nuomonė apie svarstomą projektą, duomenų nepavyko rasti. Galima manyti, kad jis buvo neblogas vyskupo A. Klungevičiaus pagalbininkas. Be to, J. K. Gintila, kaip jis pats rašė, ketino vykti į Karlsbadą gydytis. Iš žandarų pranešimų aiškėja, kad jis ten vyko ne vien tuo tikslu. Vilniaus vyskupijos asesorius Aleksandras Žiškovskis (Żiszkowski) daugiausia jaudinosi dėl kuriamos mokyklos ir net vidaus reikalų ministrui pareiškė atskirą nuomonę dėl Akademijos sutvarkymo.

³⁰ 1832 m. sausio 31 d. pasiūlymas Kolegijai, RVIA, f. 822, ap. 1, b. 5096, l. 1 – 2.

³¹ J. Wasilewski, *Arcybiskupi i administratorowe archidiecezji Mohylowskiej*, Pińsk, 1930, s. 11.

1832 m. balandžio 6 d. Kolegija, apsvarsčiusi vidaus reikalų ministro projektą, pateikė savąjį³². Ji siūlė palikti pagrindinius kursus, prie jų prijungti kitus teologinius dalykus, tik prie Šventojo Rašto katedros dėl kurso platumo pridėti vien biblinę archeologiją. Kolegija siūlė įsteigti tokias katedras, kuriose dėstytojų profesoriai ir adjunktai³³: 1) Šventojo Rašto ir biblinės archeologijos, 2) dogminės teologijos ir logikos, 3) moralinės ir pastoralinės teologijos, 4) Bažnyčios istorijos ir kanonų teisės, 5) teorinės ir praktinės homiletikos, 6) lotynų ir graikų literatūros. Šiose katedrose dirbtų tik dvasininkai, o lotynų ir graikų literatūros, prancūzų, hebrajų, vokiečių, rusų kalbų dėstytojai galėtų būti ir pasauliečiai. Universitete ir Vyriausiojoje seminarijoje anksčiau dėstytojų gamtos mokslų buvo atsisakyta, tačiau stojantieji į aukštąją mokyklą turėjo būti jų mokėsi. Kolegija prašė steigiamai dvasinei mokyklai suteikti akademijos vardą. Rusijoje tarp aukštųjų mokyklų šis pavadinimas buvo populiarus, juolab kad ir pravoslavų aukštosios dvasinės mokyklos vadinosi akademijomis. Pirmą kartą visą pavadinimą – Romos katalikų dvasinė akademija – ministras pavartojo 1832 m. liepos 17 d.³⁴

Matyt, per susitikimą su D. Bludovu 1832 m. gegužės 8 d. vyskupas A. Klungevičius ministrui patarė vietoj rusų kalbos katedros Akademijoje įsteigti visuotinės ir Rusijos istorijos katedrą su dėstomąja rusų kalba³⁵. Kolegija, tikriausiai susitarusi su vyskupu, šios istorijos dėstyti nesiūlė, palikdama veikimo laisvę jam pačiam. Panašias mintis jau brandino ir Vilniaus generalgubernatorius, tik jų tikslai buvo visiškai priešingi. Susirūpinęs N. Dolgorukovas 1832 m. liepos mėn. vidaus reikalų ministrui skundėsi: “Šio krašto žmonės prastai moka rusų kalbą, viešajame gyvenime daugiausia vartoja lenkų ir net žemaičių kalbas. Be to, naujai kuriamose Medicinos-chirurgijos akademijoje ir dvasinėje mokykloje yra numatoma mokytis kitų kalbų, bet neužsimenama apie rusų kalbą”³⁶. Generalgubernatorius buvo įsitikinęs, kad reikia nepraleisti geros progos įvesti visuotinį rusų

³² Kolegijos 1832 m. balandžio 6 d. posėdžio protokolas, RVIA, f. 822, ap. 1, b. 5096, l. 3 – 16.

³³ *Ibidem*, l. 5.

³⁴ Vidaus reikalų ministro 1832 m. ataskaita, *ibidem*, f. 821, ap. 11, b. 6, l. 109.

³⁵ *Ibidem*, l. 112.

³⁶ Vilniaus generalgubernatoriaus 1832 m. birželio [?] d. raštas vidaus reikalų ministrui, LVIA, f. 378, PS, 1832, b. 2780, l. 4.

kalbos mokymą, ir prašė vidaus reikalų ministrą perduoti carui jo pasiūlymus: 1) Medicinos-chirurgijos akademijoje ir dvasinėje mokykloje toliau dėstyti rusų kalbą bei literatūrą; 2) Vilniuje, Gardine, Balstogėje prie civilinių gubernatorių įsteigti atskiras klases valdininkams mokytis; 3) papapildyti mokyklose paprastą liaudį mokytis rusų kalbos; 4) kuo daugiau dalykų visose mokymo įstaigose dėstyti rusų kalbą; 5) nesuteikti laipsnių dvasininkams, kurie nepateikė liudijimų, kad moka rusų kalbą; 6) nustatyti terminą, kuriam praėjus nė vienas bajoras, neturintis liudijimo, negalės gauti tarnybos³⁷. Taigi krašto rusinimo programa buvo parengta.

Ministras D. Bludovas neabejodamas sutiko įsteigti vyskupo siūlomą visuotinės ir Rusijos istorijos katedrą, tačiau prie rusų kalbos pridėjo dar ir literatūrą. Taip atsirado dvi naujos katedros.

Liepos 17 d. D. Bludovas carui išdėstė savo *credo*: “Teologijos fakultetą pertvarkant į akademiją, svarbiausias tikslas yra atsikratyti visų nesklaidumų buvusioje auklėjimo sistemoje, įvesti naują sistemą, kuri suartintų Romos katalikus su rusais, ir pagrindinė vyriausybės priemonė šiam tikslui pasiekti yra kalba”³⁸.

Tiek A. Klungevičius, tiek asesorius A. Žiškovskis rūpinosi, kad Akademijoje mokytųsi kuo daugiau klierikų iš Vilniaus vyskupijos. Vyskupas siekė sukurti stiprų katalikišką mokslo centrą – “mažąjį universitetą”. Vilniaus vyskupija buvo pati didžiausia pagal tikinčiųjų skaičių: ji turėjo apie 1400 kunigų ir vienuolių, čia veikė 453 bažnyčios, buvo 323 parapijos³⁹. Jos vykdoma politika lėmė katalikybės likimą Rusijos imperijoje. Kolegija tik kelioms vyskupijoms skyrė daugiau vietų Akademijoje. Vyriausiojoje seminarijoje galėjo mokytis 33 klierikai, būsimosios Akademijoje – 37. Vyskupijoms vietos paskirstytos taip: Lucko – 6, Žemaičių – 8, Mogiliovo – 10, Podolės Kameneco – 7, Minsko – 6. Kolegijos nariai, laikydamiesi tradicijos, Akademijoje nepaskyrė nė vienos vietos Vilniaus vyskupijai. Anksčiau vyskupas siūsdavo į Vyriausiąją seminariją ir universitetą mokytis tiek klierikų, kiek jų reikėdavo⁴⁰. Nieko nelaukdamas, A. Žiškovskis 1832 m. balandžio 19 d. Kolegijoje padavė atskirą prašymą D. Bludovui: “Būtų visiškai teisinga vietoj išvykusių iš Vyriausiosios seminarijos 17

³⁷ Ibidem, l. 6.

³⁸ Vidaus reikalų ministro 1832 m. ataskaita, RVIA, f. 821, ap. 11, b. 6, l. 112.

³⁹ *Wizerunki i Roztrzasania Naukowe*, t. 24, s. 168.

⁴⁰ T. Dobszewicz, *Wspomnienia z czasów, które przeżyłem*, s. 88.

graikų katalikų klierikų skirti šias vietas Vilniaus vyskupijai”⁴¹. 1828 m. caras uždraudė priimti į seminariją graikų katalikus, nes norėjo Polocke įkurti jų dvasinę akademiją. Kiek vėliau vyskupas A. Klungevičius žengė tą žingsnį, kuriam ilgai rengėsi ir į kurį dėjo daug vilčių – jis vidaus reikalų ministrui pasiūlė prie Akademijos prijungti vyskupijos kunigų seminariją. Vyskupijoje trūko kunigų, mažėjo vienuolių. “Gerbiant Vilniaus vyskupijos gyventojus, reikėtų priimti į aukštąją mokyklą 67 klierikus”⁴². 1832 m. liepos 9 d. ministras ir caras sutiko sujungti seminariją ir Akademiją į vieną aukštąją mokyklą. Tiesa, ministras nenurodė klierikų skaičiaus, o kalbėjo tik apie bendrus principus.

Vyskupo džiaugsmas truko neilgai. Po aštuonių dienų ministras atmetė jo sumanymą: “Įgyvendinus šį pasiūlymą, Vilniaus vyskupijos dvasininkai darytų lemiamą įtaką viskam. Ta įtaka juo pavojingesnė, kad lietuvių dvasininkai, esantys šalia lenkiškojo ir katalikiškojo fanatizmo Rusijoje, nuo jaunų dienų persiima šio kenksmingumo. Be to, aukštasis mokslas reikalingas aukštiesiems dvasininkams ir jo visiškai nereikia kaimo kunigams, nes jis gali pakenkti pravoslavų įtakai Vakarų gubernijose”⁴³. Nepavyko įgyvendinti ir antrojo pasiūlymo. A. Klungevičius, patardamas vidaus reikalų ministrui įsteigti visuotinės ir Rusijos istorijos katedrą, tikėjosi sulaukti ministro ir caro pritarimo bei leidimo antrajam ir svarbiausiam savo siekiui. Deja, buvo atmetas net A. Žiškovskio prašymas Vilniaus vyskupijai skirti 17 vietų.

Rusijos valdžia, siekdama kiek įmanoma sumažinti vietų skaičių, kartu tikėjosi apriboti Vilniaus vyskupijos galią. Jau tada buvo pradėta mąstyti apie graikų katalikų prijungimą prie pravoslavų. 1833 m. gruodžio 22 d. Kolegija išleido vidaus reikalų ministro patvirtintą įsakymą dėl vietų skaičiaus imperijos vyskupijoms⁴⁴: Mogiliovo vyskupijai buvo skirtos 9, Vilniaus – 9, Minsko – 6, Podolės Kameneco – 6, Žemaičių – 5, Lucko-Žitomyro – 5 vietos. Skirdama 9 vietas Vilniaus vyskupijai, Rusijos valdžia, o ypač vidaus reikalų ministras, vis dar

⁴¹ A. Žiškovskio 1832 m. balandžio 19 d. raštas ministrui, RVIA, f. 822, ap. 1, b. 5096, l. 15 – 16.

⁴² Ibidem, f. 821, ap. 11, b. 6, l. 110.

⁴³ Ibidem.

⁴⁴ Kolegijos 1833 m. gruodžio 22 d. įsakymas, PCVIA, f. 46, ap. 1, b. 413, l. 1.

tikėjosi perkelti metropolitą iš Mogiliovo į Vilnių. Akademiją D. Bludovas nutarė padalyti į du skyrius: aukštesnįjį ir žemesnįjį. Pirmajame turėsią mokytis klierikai, baigę seminarijas, o antrajame (seminarijoje) – 67 auklėtiniai iš Vilniaus vyskupijos, 5 armėnai katalikai iš Gruzijos ir 2 iš Podolės gubernijos. Seminarijoje mokslas truksiąs trejus metus. Profesoriai, dirbantys Akademijoje, be jokio užmokesčio privalėsią dėstyti tuos pačius dalykus ir seminarijoje, tik siauriau.

Be Vidaus reikalų ministerijos, svarstant ir tvirtinant Akademijos statutą dalyvavo ir speciali Vidaus, dvasinių ir liaudies švietimo reikalų komisija, vadovaujama grafo I. Stroganovo. Šios komisijos pirmininkas kreipėsi į Vilniaus gubernatorių su prašymu atsiųsti buvusio Vilniaus universiteto statutą ir kitus dokumentus⁴⁵.

Grįžęs į Vilnių, A. Klungevičius neliko be darbo – jis padėjo caro valdžiai uždaryti vienuolynus. Už tai vėliau vidaus reikalų ministras pristatė jį apdovanoti.

Nors po caro įsako dėl Vilniaus universiteto uždarymo paskelbimo buvo praėję keli mėnesiai, universiteto turtas ir valdos vis dar buvo nepadalyti. 1832 m. spalio 6 d. Nikolajus I paskyrė Vilniaus vyskupą Akademijos konferencijos (susirinkimo) pirmininku, taip pat pavedė jam sudaryti laikinąją beneficinę komisiją, kuri perimtų Vilniaus universiteto turtą, skirtą Akademijai. Vilniaus generalgubernatorius patvirtino A. Klungevičių šios komisijos pirmininku, o nariais – oficialią prelatą Joną Civinskį (Ciwiński), valstybės patarėją Antaną Lapa, gubernijos bajorų vadovą grafą Ignatą Zabielią (Zabieło), kamerherą Mikolajų Abromavičių (Abramowicz), generalgubernatoriaus kanceliarijos vedėją Žadovskį, Kolegijos asesorių Petrą Kleistą. Spalio 27 d. įvyko pirmasis komisijos posėdis, kuriam pirmininkavo A. Klungevičius⁴⁶. Komisija veikė iki pat Akademijos iškėlimo į Peterburgą. Be to, vyskupas vadovavo dar tebeveikusiai Vyriausiajai seminarijai.

Per labai trumpą laiką parengtą 1832 m. Vilniuje atidaromos Medicinos-chirurgijos akademijos statutą caras tuoj patvirtino, o katalikų aukštoji mokykla dar neturėjo nei savo statuto, nei įsako.

⁴⁵ Vilniaus generalgubernatoriaus 1832 m. liepos 5 d. raštas Baltarusijos švietimo apygardos globėjui, LVIA, f. 567, ap. 2, b. 7, l. 12.

⁴⁶ 1832 m. spalio 27 d. posėdžio protokolas, MAB, f. 43, b. 2193, l. 1.

Caras neskubėjo: katalikų kunigai imperijai buvo kur kas pavojingesni už gydytojus. Po sukilimo Rusija vengė smarkių konfliktų su Vatikanu, tačiau santykiai su Romos popiežiumi nebuvo labai geri. Nors popiežius ir pasmerkė sukilime dalyvavusius kunigus, tačiau jis buvo suinteresuotas šiose Rytų Europos žemėse palaikyti maištingą dvasią. Vienuolynų ir bažnyčių, universiteto, kuriame buvo Vyriausioji seminarija, uždarymas, kunigų trėmimas piktino Romos kuriją ir kėlė jos nepasitenkinimą. 1832 m. rugpjūčio mėn. Rusijos atstovui prie Šventojo Sosto Grigorijui Gagarinui Romos kurija įteikė niekieno nepasirašytus raštus, pavadintus A.B.C.D.E.⁴⁷ Šie raštai – tai tikras kaltinamasis aktas Rusijos valdžiai. Vatikanas imperijos valdžiai priekaištavo, kad pastebimi Lietuvos krašto Romos katalikų ir dvasininkų papročių pasikeitimai ir tikėjimo susilpnėjimas, varžoma vyskupų valdžia, vyskupams ir kitiems dvasininkams neleidžiama ugdyti būsimųjų klierikų ir kt. Kitaip tariant, Romos kurija davė įspėjamąjį ženklą. Sumerimęs Peterburgas siekė žūtbut išvengti konflikto su Roma. Sunku pasakyti, ar A. Klungevičius žinojo apie šį Vatikano poelgį, tačiau D. Bludovui nebuvo paslaptis, kad prieš sukilimą Vilniaus konsistorija palaikė tiesioginius ryšius su Romą⁴⁸. Atrodo, tie ryšiai nenutrūko ir vėliau. A. Klungevičius su Rusijos valdžia ėmė elgtis vis drąsiau. Taigi popiežius, nors ir netiesiogiai, palaikė ir pagreitino Akademijos kūrimą. Kuriant Akademiją suteikta parama Vilniaus vyskupui teikė vilčių, kad iš imperijos valdžios pavyks išspausti kuo daugiau naudos.

Rusijos Užsienio ir Vidaus reikalų ministerijos Romos kurijai teisinosi, kad steigiamoji mokykla labiau atitiks Romos katalikų dvasininkų poreikius Rusijoje ir jai vadovaus metropolitas arba Vilniaus vyskupijos valdytojas.

Pagaliau 1833 m. liepos 1 d. Aleksandrijoje netoli Peterhofo Nikolajus I patvirtino einančio Valstybės tarybos pirmininko pareigas A. Golicyno pateiktą Akademijos statutą. Pirmajame įsako punkte buvo įrašyta: įsteigti Vilniuje aukštąją Romos katalikų teologinę mokyklą ir pavadinti ją Romos katalikų dvasine akademija⁴⁹.

⁴⁷ Romos kurijos 1832 m. rugpjūčio [?] d. raštas, RUPA, f. 190, ap. 525, b. 455, l. 1 – 45.

⁴⁸ Vidaus reikalų ministro 1837 m. kovo 31 d. raštas, *ibidem*, l. 145 – 151.

⁴⁹ “Виленская римско-католическая духовная академия”, in: *Устав Виленской римско-католической духовной академии*, СПб., 1833, л. 1.

Akademija privalo vadovautis patvirtintu statutu. Beje, statutas labai panašus į pravoslavų akademijos 1814 m. statutą⁵⁰, o pritaikytas katalikų akademijai turėjo šiek tiek bendrumo ir su Vokietijos katalikų teologijos fakultetų nuostatais. Tas pats statutas vėliau tapo steigiamos Varšuvos katalikų akademijos pamatu.

Prie Akademijos buvo prijungta Vyriausioji seminarija, Vilniaus vyskupijos seminarija, kurioje buvo 60 klierikų iš vyskupijos, ir armėnų katalikų skyrius su 7 klierikais. Statute nustatyta, kad Akademijoje mokysis 40 studentų, taip pat tie, kurie patys mokės už mokslą, į ją galės stoti tik geriausi seminarijų auklėtiniai. Mokslas Akademijoje truks trejus metus. Visi dalykai bus dėstomi lotynų ir rusų kalbomis, be to, klierikai galės mokytis sakyti pamokslus vietos kalba arba savo vyskupijos tarme. Tai buvo labai svarbi nuostata, tačiau šia galimybe beveik niekada niekas nepasinaudojo. Trečioji Akademijoje vartojama kalba – lenkų. Šia kalba dėstyta homiletika. Akademijs buvo tiesiogiai pavaldi Kolegijai ir Vidaus reikalų ministerijai. Vilniaus vyskupui buvo suteikta teisė pirmininkauti konferencijoms, dalyvauti egzaminuose, bet kada lankytis Akademijoje, apie pastebėtus trūkumus pranešti rektoriui arba valdybai.

Kolegija buvo tarpininkė tarp Akademijos ir Vidaus reikalų ministerijos, nors iki iškėlimo į Peterburgą daugiausia įtakos Akademijoje turėjo A. Klungevičius, o ne rektorius. Akademijos vidaus struktūra buvo panaši į Vyriausiosios seminarijos: rektorius, valdyba, inspektorius, ekonomas. Valdybai priklausė rektorius, inspektorius, du profesoriai pasauliečiai ir ekonomas. Rektorius vadovavo valdybai, jo balsas posėdžiuose buvo lemiamas, jei balsų būdavo po lygiai. Jis buvo atsakingas už Akademijos valdymą ir tvarkymą. Akademijs nepalikta be kontrolės. Kolegija buvo įpareigota kas treji metai pateikti Vidaus reikalų ministerijai nepaprastojo vizitatoriaus kandidatūrą. Ministro patvirtintas vizitatorius iš Peterburgo keliaudavo į Vilnių. Pirmą kartą 1836 m. Akademijos ir seminarijos tvarką tikrino pats N. Dolgorukovas, ir tik 1838 m. vizitatoriumi buvo paskirtas Kolegijos asesorius J. K. Gintila⁵¹.

Dėstytojų parinkimas ir mokslo disciplinos. Vienas iš svarbiausių vyskupo rūpesčių buvo dėstytojų parinkimas. Nuo šių žmonių

⁵⁰ B. Żongolłowicz, *Wydział teologiczny uniwersytetu Stefana Batorego w okresie 1919–1929 r.*, Wilno, 1931, s. 7.

⁵¹ Kolegijos 1838 m. įsakymas, PCVIA, f. 46, ap. 1, b. 398, l. 16.